

Написане мишається

УДК 821.161.2–6.09

ЛИСТУВАННЯ ЮРІЯ ЛАВРІНЕНКА З ЮРІЄМ ШЕРЕХОМ У 1945–1949 РОКАХ¹

Публікація вміщує листування між Ю. Лавріненом та Ю. Шерехом під час їхнього перебування в Західній Європі (Німеччина, Австрія, 1945 – 1949 рр.). Подано останню частину листів 1949 р., які зберігаються в Музеї-Архіві УВАН у Нью-Йорку. У них продовжено тему підготовки українознавчої енциклопедії, покликаної зберегти пам'ять про загиблих та репресованих українських діячів різних професійних царин. Особливий інтерес викликає задум Ю. Лавріненка створити перше міжконтинентальне українське періодичне видання шляхом об'єднання видавничих можливостей і людських ресурсів кількох еміграційних видань і пов'язаний із цим розрив із І. Багряним, УРДП та "Українськими вістями".

Ключові слова: редакція, видавництво, видавничий проект.

Correspondence between Yuriy Lavrinenko and Yuriy Sherekh, 1945-1949 (edited and commented by Tetiana Shestopalova and Oleksandr Brayko)

The publication contains a part of the correspondence between Yu. Lavrinenko and Yu. Sherekh during their stay in Western Europe (Germany, Austria, 1945–1949). It introduces the last set of letters written in 1949 which are stored in the archives of the UVAN (Ukrainian Free Academy of Sciences) in New York. They also shed light on the preparation of Ukrainian Encyclopedia which was intended to keep memories of the fallen and the victims of political repressions alive. Of special interest is Yu. Lavrinenko's idea of the first intercontinental Ukrainian-language periodical which should have consolidated publishing facilities and human resources of some émigré periodicals, as well as his break off with Ivan Bahriany, Ukrainian Revolutionary Democratic Party and "Ukrayinski Visti" ("Ukrainian News") which was provoked by this decision.

Key words: editorial staff, publishing house, publishing project.

№618

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 6. X.49

Дорогий Юркевичу,

Ви напевне думаєте, що я свиня, бо писав, поки просив архітектурних відомостей і т. п., а тепер мовчу і навіть не подякую. Але спершу засипали мене справами, а потім я ще віддав данину модній тепер групі. Отже, дуже і дуже дякую за черевики, вони добре приходяться; за нове архітектурне інтерв'ю подяка Вам, а Ви ще передайте Є.Іл. [Євгену Блакитному (Наконечному). – Т. Ш.] Я йому ще подякую особисто, а крім того йому пришлють з НТШ офіційного листа з проектом статті про архітектуру XIX–XX ст. на рецензію (це після того, як я вже змінив її відповідно до сказаного ним). І тоді йому вишлють 20 марок, які платяться людям за рецензії. Нарешті, дякую за зауваги до етнографії, я тут статтю теж цілком проредагував і змінив, але це одна з найризикованіших.

Я ще не виготовував Вам списка мовознавців: крім енциклопедії я, передбачаючи можливість подорожі до Ш[веїї] за власні гроші, мусів узяти одну спішну платню заробіткові працю; але після 15-го я Вам напишу все обіцяне.

Кош[елівцеві] перекажіть, будь ласка, що Винн[иченка] я вже прочитав, хоч тільки спробувати про нього статейку до німецької преси, але наступного тижня вже можу повернути: чи переслати поштою, чи чекати okazji?

¹ Закінчення. Початок див.: СіЧ. – 2012. – № 8–12; 2013. – № 1–2.

Чув сьогодні від одного з Гірняків, якого тут зустрів (Никифор чи що, я їх усіх поплутає), що Вас ще не тягали на Сіс¹? Чи правда, що загубили Ваші папери? Чого Ви були в М[юнхені]? Яка шкода, що Ви мене не застали і не розшукали.

Ну, та, мабуть, досить, цього разу не морочу Вам голову нічим, жду листа або Вас самого.

Привіт М. Д.² і малим.

Ваш ЮШ

№577

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

21. 10. 1949

Дорогий Юрку!

1. В Ульмі я скасував постанову про злиття “Наш[ої] Газ[ети]” і “Сучасника”. Ухвалили видавати просто “Сучасник” – як провідн[ий] нац[іональний] журнал гром[адсько]-політ[ичної] думки, літератури і мистецтва. Уточнення профіля і склад редакції – залишено на вирішення нам з Вами. Більшість вносить пропозицію просити вас на редактора. Це рішення тепер залежить від Вас (і, звичайно, від того, чи взагалі щось вийде з журналу []). В[идавництво] ухвалило його видавати, якщо ми ще роздобудемо децю засобів. Видавничо цю справу має доробляти Є. Пизюр і він до Вас у цій справі зайде. Якщо вдасться організувати в Нью-Йорку паралельне видання “УВ” як тижневика (з тим, що для внутр[ішніх] сторінок матриці надсилатимуться авіапоштою з Європи), то тоді там і для “Сучасника” щось зробиться.

2. Маю при собі 64 стор. Ваших “Думок проти течії”. Решта в друкарні – в роботі. В “УВ” (в ближчому числі) з’явиться реклама про [закінчення листа відсутнє]...

№578

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

22. X. 1949

Дорогий Юрку!

Тільки що перепланував (поверхово) Ваші “Думки проти течії”. Незалежно від правильності чи неправильності Ваших окремих думок – книга, безумовно, дуже цікава, не застаріла, свіжа, сьогодні конче потрібна. Яке щастя, що вона незабаром таки вийде.

Шкодную, що не застав Вас дома. Був на виставці “Blaue Reiter”³, купив собі альбом їхній. В Ульмів[ському] нім[ецькому] театрі бачив “Seit Adam und Eva” Прістлі (ілюстрація до Вашої книжки про театр).

Вкладаю Вам Гірнякового листа, який буде цікавий для Вас з кількох боків. Я боюся, щоб той тип, який працює з Гірняком уночі в готелі, не був енкаведистом. Не виключаю, що він тут був режисером, а тепер перебрався на нове завдання.

Листа Гірнякового і вирізку із “Свободи” прошу мені переслати назад.

Проф. Крупницький і досі лежить у нас в лікарні. Я дав йому почитати “Ост”. Книга йому сподобалась. Тоді я упросив його написати до “УВ” статтю про “Ост”, що він і зробив. Вчора я власноручно відіслав статтю цю до “УВ” – таким чином децю вив’яжусь перед Самчуком, для якого все-таки не все, що треба, було зробити. Як будете йому писати, то передайте від мене привіт і оце про статтю Крупницького про Ост.

Пишіть. Ваш Юрко.

[Дописано на полях: “Сьогодні дам Крупницькому читати Ваші “Думки проти течії”. – Т. Ш.]

¹ Тут і далі “СіСі”, “сіайсі”, “Сіс” – побутово-розмовна аббревіація назви “Citizenship and Immigration Canada”.

² Марії Данилівні – дружині Юрія Лавріненка.

³ “Блакитний вершник” або “Синій вершник” – назва групи німецьких художників-експресіоністів, що виникла в Мюнхені 1911 р.

№619

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 25. X. 1949

Дорогий Юркевичу,

Дуже шкода, що Ви так приїжджаєте до Мюнхену, що не можна Вас вичекати дома. Ваш попередній лист урочисто спалено, а теперішній Гірняків повертаю, хоч його теж краще спалити. Я дуже радий Гірняковому успіхові, але його нічний колега мені дуже підозрілий: або він провокатор, або збожеволів на ґрунті нашої “політики”. Не знаю, що мають на увазі з замахом на мене: якщо те, що я знав тоді, то тут усякий вплив якої-небудь особи виключений, якщо ж готувалося щось інше, то чому ж його потім не реалізувати, а перескочили на ВПл [Петрова. – Т. Ш.]?

Статтю Вашу я прочитав, згодний у всьому головному і навіть не бачу, чому б вона мала зробити такий шум: Ви ж писали далеко менше стравні речі. Кілька часткових зауважень я позначив на берегах, Ви напевне розібрали, в чому справа, але тепер не пригадую.

З Блакитним чиста містифікація: йому вислали на Міттенвальд 20 марок, коли він був уже в Мюнхені, а тепер він пише мені про від’їзд до Бремену, але ні слова, чи дістав гроші.

Буци¹ мені добрі, я вже писав Вам, міняти не треба. З моїх трьох варіантів не вибрано ще нічого. Я почав оформляти шведський, але вже місяць не можу дістати з поліції посвідку про поведінку, оповідають мені арабські казки, що послали до Берліну, або так є з усіма чужинцями, які виїждять індивідуально, а не організовано. З Америки прислали повідомлення ЗУАДКу², що мене вже зареєстровано у Франкфурті, але офіційно мене ще не кликали. Українські кола з Америки нічого на мої листи навіть не відповіли, натомість з чужих я дістав відповідь, що коли я знаю англійську мову, то можу бути влаштований в університеті негайно, а коли не знаю, то, може, [підкр. Ю. Шереха. – Т. Ш.] з нового навчального року. Франція без змін. Але це все через відомі Вам обставини ради Бога не для поширення, навіть серед найближчих.

Про республіки ССРСР Ви можете довідатися у томі ВСЕ³, присвяченому ССРСР, який належить НТШ, а тепер лежить у мене на столі.

Це дуже добре, коли Ви дасте що-небудь про “Ост” ще і об’єктивніше від попереднього.

Висилаю Вам, що міг вицідити з пам’яті про мовознавців, коли потребуєте ще чого, то я до Ваших послуг, але, на жаль, усе це Вам мало придасться, бо дати всі неточні, а особистих відомостей майже нема. Крім того, списки страшно неповні. Варто ще взяти списки словників, виданих УВАН, і повибирати прізвища складачів, – але не можна ручатися, що всі виарештувані. Ці списки має НТШ в статті Кузелі про укр[аїнські] словники для ЕУ⁴, готовий до друку, і Ви можете їх офіційно звідти зажадати (у мене їх нема).

На випадкові безплатні квитки їздили в суботу-понеділок до Шварцвальду і на Боденське озеро, я поглядав на те місце, що мало бути згодом Вашою австрійською резиденцією і згадував Вас і Ваших.

Щодо журналу, то Ви ж знаєте, що я рішуче від редакторства відмовився, і мене не треба просити на царство, як Годунова⁵. Ця робота Ваша, я допомагатиму, чим зможу. Якщо втраплю таки до США і буду там без фахової праці, то можу бути коректором, але ж все-одно у журналу не буде грошей.

Відомості про ЮМ [Ю. Косача. – Т. Ш.] мені такі ж підозрілі, як і Гірнякові. Курінний у цьому відношенні легковір і фантаст. Але, звісно, обережність не зашкодить. Адже живемо серед дурнів і продажних.

¹Черевики.

²ЗУДАК або ЗУАДК – Злучений Український Американський Допомоговий Комітет.

³Велика радянська (тут – советська) енциклопедія. Перше видання (1926 – 1947 рр.) мало 65 томів і додатковий том “ССРСР” (1947) без номера.

⁴Енциклопедія Українознавства (Париж — Нью-Йорк, 1955-1984, головний редактор – В. Кубійович).

⁵На початку трагедії О.Пушкіна “Борис Годунов” (сцена “Дівиче поле. Новодівичий монастир”) народ на колінах і зі слізьми благає Бориса прийняти корону.

Чи вже тягали Вас до того СіСі? І як воно? Коли до Мюнхену?
А цікавий “Голубий вершник”, правда?
Вітаємо обоє Ваших чад і домочадців.
Ваш ЮШ

№573

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

28.10.1949

Mittewald

Дорогий Юрку!

Листа (з Гірняковим включно) одержав. Дякую щиренько за список репрес[ованих] мовознавців. Я вже маю до нього додатки деякі. Матеріяли до збірника в мене вже досить збільшились. Встає перед очима картина, що навіть на мене – поінформовану людину – робить якесь нове вражіння.

Гірняк у новому листі пише: “Косач буває у мене. Вражіння робить доволі розгубленої людини... Я стараюсь його підтримати на дусі – задумую поставити його “Облогу”. Вона мала б зіграти у Студії роллю таку, яку свого часу зіграла “Седі” у Березолі. Словом, огризок для примітиву! Вдарити на патріотичну струнку!..”.

Я дуже радий, що Гірняк послухався моєї поради і добре поставився до Косача. Мені шкода Ю.М. навіть тоді, коли б він був у чомусь замараний. Як і Ви – я ні в що не вірю, крім того – що знаю. Але нам треба бути обережними, пильними, поінформованими – навіть про брехні і фантазії.

“Голубий вершник” дійсно свіжий!

На сіайсі ще не викликали.

Євген Ваші 20 м[арок] одержав (йому їх відціля переслали). Він уже в Бремені.

Ваш Юрко

№585

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

5. 11. 1949, Mittenwald

Дорогий Юрку!

Прошу Вас передати прикладеного листа пані Наконечній, прочитавши його і подумавши, в якій клопіт Ви мене тягнете при моїй ситуації.

Щиро казавши, я б дуже хотів закінчити свою гром[адську] роботу в Німеччині саме виступами перед німцями. Бо це – камінь на моїй совісті. Кожен із нас зобов'язаний щось зробити серед чужинців – по мірі сил своїх. Ви вже особисто дали прекрасні приклади для наслідування. Я не раз гноблю себе тяжкими докорами за свою “просвітянськість-хуторянськість” – незв'язаність із німецькими людьми. Це наслідок життя в таборі, бо у Форау і Форарльбергу було з цього боку краще – дарма, що мову я тоді знав гірше. Але я жив серед німців – мав з ними зв'язки – хоч і слабенькі. Але ж мене вже за тиждень-два можуть покликати. На початку грудня я можу вже бути на Функкасерне. Подумайте – і напишіть мені разом з Наконечною.

Й.Й. [Гірняк. – Т. Ш.] в останньому листі пише: “Тутешня молодь доручила мені оформити слідуочий фестиваль на другий рік “Гомін України”. Прошу не змішувати із канадійською газетою, яку видає ляндекський [нерозбірливе прізвище. – Т. Ш.]. До цієї імпрези я притягаю К. [Косача. – Т. Ш.] як автора лібрета, а вірніше сценарію. Крім того, обіцяю йому поставити “Облогу”, або відповідне, якщо напише. Буває в мене і на спільних нарадах – словом, не спускаю з ока і дивлюся “в оба”. Не можу розшукати статтів Георгієвського, дуже хотів би їх побачити”.

В попередньому листі Й. Й. писав, що постарається залучити Косача в постійні літ[ературні] співробітники Студії. Як бачите, Й. Й. цілком прийняв мою раду,

¹ П'єса С. Моема у співавторстві з Д. Колтоном, поставлена в “Березолі”. Комедійно-сатиричний характер твору, талановита гра яскравого ансамблю акторів забезпечили виставі глядацьку популярність і реванш після сценічного провалу філософської сатири-притчі “Золоте черво” Ф. Кромелінка.

і, знаючи все, цілком щиро простягає руку К. Коли б отак усі люди, то наскільки легше дихалося б в українському емігр[аційному] світі. Гірняк раз-у-раз передає Вам сердечні привіти. Якби Ви хотіли черкнути йому пару слів, то ось його нова адреса:

Joseph Hirniak
314 E. 6th Street
New-York. 3. N.Y.
USA

Можете в одному конверті написати і Ю.М. [Косачеві. – Т. Ш.], бо Гірняк мені адреси Ю.М. не подавав. І це було б добре, щоб Ви їм написали по записочці в одному конверті.

Я надіюсь, що Ваша стаття і Ваш лист до К., а також його ознайомлення з людьми і справами в Нью-Йорку протверезили Ю. М. [Косача. – Т. Ш.] і що він і ми врятовані від першорядного скандалу. Але надія – надією, а перші успіхи треба закріпити дальшими. Я роблю це через Гірняка, а Ви теж включіться, як маєте охоту. Звісно, писати до К. треба так, наче Й. Й. нічого не знає. Може, навіть і я наважусь написати до Ю. М. Чи потрібне це? Я б поділився з ним деякими “видавничими” плянами, при чому, теж жадного натяку на те, що мені щось відоме.

Тепер про самі ті “видавничі візії”.

Я, здається, Вам писав про плян інтерконтинентального тижневика з “УВ” в основі – шляхом пересилання авіапоштою з Європи 8 стор. паперових матриць газети (європ[ейського] малого розміру) тижнево. В мене далі виникла думка залучити до цього пляну Гладуна, Самчука, Кислицю, з тим, що дефіцитний і недолугий “Наш вік” приймає тижнево 8 внутр[ішніх] сторінок матриць. Те саме щодо “Вільної думки” в Австралії (видавець Шумський, редактори Питляр і Домазар) та “Овид” в Аргентині (видавець Денисюк, редактор Качуровський). Я написав проєкти листів (особисто моїх) до Гладуна і Домазара та передав їх через Кошелівця Воскоб[ійнику] і Ів. Павл. [Багряному. – Т. Ш.] на апробату, як проєкт. Але Ів. Павл. ті листи знайшов на столі у Воскоб[ійника] – і страшенно розсердився, подумавши, що то я сам листуюся в справах “УВ”. Ів. Павл. написав мені такого безглузлого, божевільного і образливого листа, що я мусів зразу ж відписати (у найбільш, правда, гречній формі), що з “УВ” і УРДП я віднині – квіт. Сказав, що могу (з Ів. Павл.) мати приватні і літ[ературно]-мист[ецькі] приятельські відносини, але ніколи і ніякі в справах організаційних і політичних.

Отже, маю вже перший результат “пляну”. Ів. П. гостро заявив, що “УВ” все робитимуть самі без жодних там коляборацій. Нехай робить. Але я на ту колгоспну видавничу амбітарську нужду вже дарма не поворухну і пальцем.

Все ж таки мені здається, що й без УВ можна організувати інтерконтинентальний тижневик, договорившись і з Самчуком, Денисюком і Сіднеєм. Тоді і “УВ” пристали б до готового. А не пристали б, то здохли б, бо самі вони можуть працювати тільки при безплатній ірзовській і авторській базі.

Центральна редакція могла б бути спершу в Європі. Можна було б залучити до цього таких людей, як Колянківський. Якщо б Ви оставались у Європі, то разом з Колянківським (та ще міг би і Кошелівець радо піти до Вас) – провадили б центральну редакцію. Багато людей підтримали б цю справу. Напр., Кубійович дав би Фіголя на організатора. Філіяльні видавці (Гладун, Шумський, Денисюк) могли б зберегти (якби захотіли) свою бізнесівську самостійність, лише платячи певні договірні суми за матриці. Зате філіяльні редактори мали б бути ніби членами цілої редакційної колегії, замісниками редактора головного.

Коли б цей плян пройшов (а дефіцитність “Нашого віку”, “Вільної думки” і “Овиду” – добрий підганяло до цього) – то тоді підняли б пізніше поволі й інші справи (журнал, книжкові вид[ання] і т. д.).

Прошу Вашої думки в цій “малахійанській” справі. Чи не варто Вам було б написати про це Самчукові-Гладуніві-Кислиці? Вам зручніше, ніж мені. Про мене можете написати, що з “УВ” я розірвав стосунки. Я маю інтуїтивне передчуття, що

плян цей може вигоріти, якщо його підтримає Гладун-Самчук. Ми б тоді раз і назавжди вирвалися з-під опіки маніякальних амбітників партійного карбу. Але для цього мусимо свій розумний скепсис трохи теж загнудати, та присвятити, хоч небагато, але систематично увагу організаційним заходам.

Я говорив у цій справі з Колянківським. Він має свій плян тижневика в Європі, але готовий радо переключитися на цей проєкт, що я викладаю. Він каже, що редакція могла б на перший раз (і друкарня теж) бути, як не в Німеччині, то в Бельгії, а потім перебратися і до Парижу.

Розглядайте цей плян незалежно від того, чи Ви захотіли б чи не захотіли б увійти в редакцію. Ми з Вами можемо опинитися в USA і де завгодно, але видавнича справа нам завше лежатиме на "серці". Інакше Георгієвські будуть неминучі. Я особисто вперто пляную ближчі роки як чорноробство в Америці. І не зможу протягом ближчого року увійти в якусь редакцію. Отже, займаюся цим, не як своїм особистим першочерговим. Лише пізніше міг би і я щось у такому В[идавництв]і робити. Але мусимо вже тепер питання про нас порушувати.

Ваш Юрко

№584

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

7. 11. 1949

Почав у суботу, а кінчаю листа аж у понеділок.

Колянківський захопився моїм пляном цілком всерйоз. За ці два дні не давав мені спокою – і в результаті вийшла прикладена тут пропозиція "на обговорення". Під групою п'яти розуміються такі люди: від МУР-у – Ви, від НТШ – Кубійович (який може дати Фіголя в адміністратори), від УВАН – Курінний (якщо не пригадаєте кого лівовішого), ну і ми з Колянків[ським]. Я пропоную ще Пизюря, але Колянк[івський] хотів би обмежитися на цій п'ятці.

Зрештою, все це – лише перший ескіз до обміркування.

Я посилаю Вам цей ескіз з тим, щоб Ви його обдумали сами, і, як знайдете вартим уваги, дали Кубійовичу та обговорили з ним [тут і далі підкр. Ю. Лавріненка. – Т. Ш.]. Якщо Ваша обох згода, тоді ми могли б зібратися п'яткою чи четвіркою обговорити цю річ. Після того – вже могли б почати листування з Самчуком, Гладуном, Кислицею, Питляром, Домазаром, Шумським, Денисюком і т.д. До ухвали п'ятірки, певно, нема рації комусь писати. Бо спершу треба щось оформити в Європі.

П'ятка не формується з **виделегованих** МУРом, НТШ, ВУАН-ом, бо всі люди виступають тут **цілком** приватно, але вже самі їх **особи** говорять про характер кумпанії.

З огляду на першорядну малахіянськість проєкту та його абсолютну умовність про нього ні з ким, крім наміченої п'ятки, не треба говорити. Знатиме про це ще Пизюр, якому я теж посилаю "на обговорення".

Свою остаточну відповідь про доповідь в Гердер-Бунді дам після Вашого і Наконечного листів.

Ваш Юрко

№621

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 12. XI. 49

Дорогий Юркевичу,

Вибачте за запізнення. Маю силу праці з енциклопедією, з виїздом, а тут ще захворіла мама.

Їхатиму я, здається до Швеції, хіба що не пустять. Мені там уже найняли квартиру і заплатили за неї гроші¹. Це сталося без мого бажання, але ставить

¹Ю. Шевельов 1949 р. захистив докторат в Українському вільному університеті. На запрошення відомого німецького славіста Макса Фасмера (1886 – 1962), який у 1947 – 1949 рр. був професором Стокгольмського університету, український учений дістав посаду лектора російської й української мов у Люндському університеті (на півдні Швеції), де викладав у 1950 – 1952 рр.

мене в примусове становище. Їхати, мабуть, доведеться в кінці грудня. Нікому про це не кажіть, щоб перед виїздом не сталося зі мною якоїсь халепи. На Америку я вже дістав нумери і навіть зареєструвався (ще без подання документів) в IPO, але, мабуть, з цього нічого не буде.

Щодо німецької доповіді, я добре розумію Ваше становище, але, з другого боку, я собі подумав, що Вам треба тільки перевернути трохи Ваш цикл, а хто ж у нас ще може зробити порядну доповідь для культурної аудиторії? Я нікого не знаю.

Від Ю.М. [Косача. – Т. Ш.] я дістав листа. Пересилаю його Вам. Лист мені не сподобався: він нещирий, викрутасний, вовчий. Удає, що в чому річ не розуміє, а потім виправдовується. Напишіть Вашу думку і конче лист поверніть. Гірнякова гра все-таки дуже небезпечна. Добре, як він “перевиховується”, а як ні? Тоді все це тільки побільшує розмір скандалу. Але, здається, іншого виходу нема. Мусимо ризикувати. Думаю, що Вам написати йому варт, але справді тільки так, ніби Ви нічого не знаєте і не запідозрюєте. Адреса є на його листі.

В справі Вашого видавництва я не говорив з Кубійовичем. Для мене самого є дві неясності: по-перше, де візьмуться гроші на всю справу? А це вирішує її напрям і успіх. По-друге, люди. Колянківський дуже мила і порядна людина, але він – львівський теолог і відповідно до цього мала дитина (щодо примітивізму). Яку ж можна з ним робити газету світового ма[с]штабу? І як розраховуватися з Римом? З цих же причин я не говорив і з Куб[і]йовичем]. Він людина розумна, але – поки він не може диктувати, він тримає ніс по вітру. Вітер римський. Що це значить, Ви розумієте може краще, ніж я.

Взагалі все залежить від людей. Що буде з того, що Ви зведете людей різного характеру? Лебідь і рак? Єдина людина з Вашої “п’ятірки”, що могла б поставити газету, – це Ви. Якщо Ви їдете і присягаєте на вірність швабрі, а до того ще американській швабрі, то хто ж буде все це конкретно робити? Моя персона, як я вже доповідав Вам, не входить у гру. Отже? В комбінації Пизюр-Рудко ще хоч теоретично щось може вийти, в Вашій теперішній – хіба те, що в Самчука з Кислицею: вони вже розійшлись, Самчук вийшов з редакції, а газета перетворилась вже, хвалити Бога, на типовий стандартний український “політичний тижневик”, без думок, без стилю, без мови, без інформації, – одне слово задрукований папір, з яким я теж нічого не хочу мати спільного.

Отже, зважте всі ці речі і напишіть мені. Якщо Ви після цього схочете, то я від Вашого імені поговорю з Куб[і]йовичем]. Але я особисто в таку “п’ятірку” не ввійду. У Колянківського друкуватися можу, бо, повторюю, він людина порядна, але моя газета це не буде. І світова теж ні.

Звичайно, всього цього Колянк[івському] не кажіть, а скажіть, що я не беруся до справи, бо хочу займатися науковою працею.

Ага, ще. Звичайно, жадна з теперішніх газет з Вами не кооперується, бо кожний згодний бути тільки начальством: приклад Багрянного, який з них усіх найпорядніший і ще найширшого обрію мислення, – досить красномовний.

Ви маєте рацію, що без видавництва смерть. Але парадокс у тому, що треба робити все самому, не спираючись на існуюче. Краще мати зв’язок з одним ділком, ніж із мільйоном кандидатів у наполеони.

Гірняка і Добр[овольську] вітайте від мене, але поки що не напишу: я не встигаю навіть з обов’язковими листами, а їм я нічого, крім добрих побажань, поки що сказати не маю. Самчукові написати можу, Кислиці – ні до чого, з Гладуном я не листуюсь взагалі.

Як же Ваші приватні справи? Що сказало СІС? Коли до Мюнх[ена]? Вітайте М. Д. і малих. Від нас обох. Пишіть. Не сердьтесь.

Ваш ЮШерех

Дорогий Юрку!

З цим повертаю листа Ю.М. – і зразу ж таки про нього. Мені одразу ж устає перед очима інший лист, писаний тою ж – Ю.М. – рукою (до Євг. Бл. [Євгена Блакитного (Наконечного). – Т. Ш.]). Там він грозив блискавками і громами, які спустить на укр[аїнську] еміграцію і політику з видавничих висот Нью-Йорку.

“Там ми вдаримо!” – так, здається, писав він і додавав: “А за статті вже одержав костюм”. Доларів, правда, (так, здається, підкреслював) – ще не прислали, каналії. Ну, очевидно, і тепер не спішать давати, а тут Ви схопили за руку, і впійманий починає Вам у вічі кидати, що Ви у всьому винний, що не захищали його etc. А я маю вражіння, що Ви в літ[ературній] критиці тільки те й робили, що витягали Ю. М. і Барку (говорячи дещо утрировано). Дивно, що люди найменше схильні оцінювати і цінити прихильність і любов! Мабуть, удари в лице їм більше до смаку. І я певен, що якби Ви писали того листа до Ю. М. у більш властивому і різкому тоні, то відповідь дістали б м’якшу. Цікаво, що Ю. М. цього листа до Вас чомусь показував Й. Й. В попередньому листі Й. Й. писав: “Ю. К. читав мені свою відповідь до Ю. В. Він про це говорить з великим здивуванням і “недоумінням”. Я, звичайно, грав роль “турка”, робив великі очі і теж обурювався”, як можуть його (себто К.) у чомусь подібному підозрювати. Про Георгієвського мови не було! Що далі вийде – побачимо. Як я вже тобi писав, я його притягаю до співпраці і хочу бути у постійному контакті. Днями маємо з ним і кількома тутешніми укр[аїнця] ми поїхати до Ольхівського в справі слідуєчого фестивалю. Цю нагоду постараюсь використати теж!”. Отже, Й. Й. хоче всерйоз залучити К. і Ольх[івського] до співпраці, і думаю, що хоч які можуть бути несподівані вибрики і скандали з боку К., а таки маєте рацію: іншого виходу нема.

Лист Ю. М. паскудний – і тепер я нізащо не писатиму йому. Для чого? Коли він з Вами так, то що вже мені! Ліпше – дистанція. Ех, чорт візьми, як скучно з людьми!

І поїдете Ви до Швеції і знаєте – цей повітрепрозорий скандинавський курорт і заслання з українського світу – може, Вам навіть і потрібні. Можу погодитись (треба відпочити від усіх своїх). Але з умовою – не надовго. Скажімо, з тим, щоб останній корабель з ДП до Америки 1950 р. мав на борту і Вас. Щоб Ви в Швеції не забули про своє місце в укр[аїнському] світі на чужині. Все ж думаю, що ліпше було б їхати до США і влаштуватися там на університет. На жаль, не можу Вас із мамою посадити в люксусовий літак і влаштувати в америк[анському] університеті.

Що ж із Вашою мамою? Мабуть, при цій переломовій погоді дістала грип? Ясно, що з мамою Вам не можна пускатись у плавання через Атлантику, хоч такі літ[ні] люди вже їхали туди, і з успіхом. Словом, Швеція... Шкода мені якось. Я все сподівався того часу, коли ми підберемося якось добрим колом і спробуємо ще раз прорватись із зачарованого кола української ночі.

Відціля і цей “малахіянський” проєкт з Колянківським. (Я і в першому листі його так називав, бо знав, що нічого не вийде). Не хотілось Вам і посилати, але послав з якоїсь упертості, зі злості. Мені ясно було, що Ви відповісте. Так само і щодо Пизюря (він теж відповів у Вашому дусі). Я тільки дивуюсь, що Ви накінці листа пишете “не сердьтесь”. Вірніше було б сказати “не соромтесь”. Я розумію, що у відчаї все буває з людиною”.

Ясно, цей проєкт нереальний, і Ви маєте всі 100% рації. Не можу тільки простити Багрянному того, що він в угоду партійницькому мракобісному амбітерству приносить у жертву В-во, яке могло б вибитися у люди і в яке я сам уклав таку страшну кількість найдорожчої енергії. Скучно.

Моє “сочиненіє” таки не вийшло. Лежить у аркушах надруковане (500 примірн[иків]) вже третій рік скоро. Свого часу, коли міг, не формував випуску особисто, бо це ж особиста річ. Про Гірняка¹ проштотвхнув, бо ж то було не особисте, а Гірняк.

¹Книжка Ю. Лавріненка у співавторстві з В. Хмурич і Є. Блакитним “В масках епохи; Йосип Гірняк” (1948).

Давно книжка готова, обкладинка готова. Ще 50 марок на зшивання – і лежить. Досить того було б, щоб якась людина один тиждень поштрикала ту норовисту кобилку видавничу – і все було б готове. Але нікому. Це треба самому, і то там на місці. Отже, поки що – тільки сама рекляма. Товару нема. Правда, ця брошурка вийшла в “Наших позиціях” №3-4, становлячи більшу половину подвійного числа, але там її ніхто не тільки не прочитає, а й не помітить.

Можливо, мій розрив з Ульмом заставить їх перетворити рекляму в товар не тільки щодо мого сочинення, а й Вашого, яке теж усе готове (тільки залишилося зброшурувати) лежить.

Ів. Павл. благає мене “простити”, Воскобійник благає не підривати УРДП виходом, але вже крапка. Крапка! Достукую черевики, щоб і не смерділи.

З якого ж боку Ви пропонуєте підходити до цього діла? Цікаво, як Самчукові щось удається? Він же починав щось із “кимось одним”. Пизюр все-таки хоче надіятись, що через “УВ” в Нью-Йорку щось пощастить зрушити. Він ще не знає точності функціонування Ульму. Мій плян спирався на одне припущення, а саме, що Самчук з Гладуном підхоплять цю ідею, можливо, навіть переберуть на себе ролі “центральної друкарні”, звідкіля матриці йтимуть до інших. Але годі з цим. Все це – лише борсання. Уже аж у Н.-Й-ку [Нью-Йорку. – Т. Ш.] згадаю про ці справи, якщо буде до того. Тут був Куб[і]йович – я вже з ним говорив. Він каже: гроші! Отже, не маєте чого з ним про це говорити. З Самчуком справу треба обмірковувати без огляду на мої “пляни”.

Сіс мені нічого не сказали. Докладно лише розпитували. Маю вражіння, що доносу нема. Щодо нім[ецької] доповіді, то скажіть п. Наконечній, що тепер гарантувати не можу. Через якийсь тиждень, може, стане ясніше – тоді напишу. Нехай вона запросить Кошелівця – він зможе дати доповідь про Ю. Клена (як про сторінку укр[аїнсько]-нім[ецьких] літер[атурних] взаємовідносин). До речі, в Міяк[овського] є нім[ецькі] переклади неокласиків Ю. Клена, і їх можна було б продемонструвати.

Мене можуть викликати на Функу [Так у рукопису. – Т. Ш.] на другий тиждень. Я попрошу (якщо так буде) відстрочки на тиждень – і тоді виїзд міг би статися десь у перших числах грудня. Але це не значить, що так і буде.

Л. Дражевська вже влаштувалась секретарем-перекладачем у якійсь америк[анській] установі.

Мої “списки нечасних” ростуть і вповнюють фактами. Маю 158 літературів, при чому Григорій Олександрович дав із Яшека¹ біогр[афічно]-бібліогр[афічні] довідки. Маю 23 академіки, півсотні істориків, понад півсотні археологів, етнографів, до 40 геологів, списки деяких інститутів, медиків, ветеринарів, садоводів, пару десятків директорів заводів і т. д. Словом, вже маю збірку, якої, очевидно, ніхто (в такому розмірі) вже не має. Передрукую, щоб дати примірники Куб[і]йовичу – і таким чином розрахуватись з ним за ті 17 марок, які одержав через нього за цих 4 місяці. Для нього це буде як знахідка до 2-го (гласового) тому енциклопедії.

Прийжджав Іван Макс. [Кошелівець. – Т. Ш.] з Ульму – умовив мене дати закінчення “Укр[аїна]-Схід”. Побачивши, що Самчук відійшов з “Нашого Віку” – я відмовився від свого попереднього пляну дати закінчення в “Наш Вік”, бо це була б наче демонстрація проти Самчука.

Лист вийшов ідіотський – хоч пишу його з перервою через ніч.

15. XI. 1949. Вітайте від усіх нас маму. Пишіть. Ваш Юрко.

№620

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 25. XI. 49

Дорогий Юркевич,

Сьогодні був у мене Пизюр саме тоді, коли я зібрався писати Вам листа. Отже, в справі Вашого проєкта. Він уважає за можливе все-таки виходити з варіанту

¹З огляду на відсутність цілісної інформації про ситуацію, що склалася на той час із Ю. Косачем, не можемо сказати, про кого саме йдеться: про Є. Наконечного (Блакитного), Є. Пизюра чи кого іншого.

американських матриць, присланих з УВ з Європи. Якщо з цього взагалі що-небудь може вийти, то я думаю тільки при такому варіанті. По-перше, не збільшується наша армія тижневиків на ще один. По-друге, Ви все-таки не вступаєте в компроміс з жадними багаточисними елементами. Коротше кажучи, не агітую Вас за повернення до УРДП чи як вона там зветься, Боже борони, але думаю, що можна встановити статус нейтрального попутника. Що Ви на це?

Ю. М. я послав знов короткого листа, знов нічого йому не розкриваючи, хоч і виразніше тепер натякаючи і пославшись при тому на якусь “жінцину”, яка мені це сказала. А що він одній тут пише про подібні речі, то тим самим адреса дана фальшива. Боюся тільки, що він там візьме на арапа Євгена¹, а той з дурости йому признається. Собі, звичайно, на шкоду.

Ваше враження від його листа, отже, таке саме, як і в мене. Отже, справа ясна, і для себе ми можемо діловодство закрити. Далі лишаються тільки заходи, щоб перед світом робити добру міну при злій грі і по змозі стримати об'єкта в рамках пристойности. Я додав би тільки, що лист Євгенові з хвастощами міг бути не правдою, а хлестаковським монологом. Він (автор листа) злий і мстивий. Коли не може помститися в житті, мститься в фантазії, упивається помстою і увяляє її собі як здійснену. З ним це цілком можливе.

Цікаво, що далі пише їй, і як він застав Ольхівського. Це теж противний випадок, хоч і іншого характеру: без брехні, але тим огидніше примітивний.

Моя Швеція насувається все виразніше. Проте візи я ще не маю, так що раніше німецького Різдва їхати не доведеться. Зможу ще Вам помахати ручкою на Функу [так у рукопису. – Т. Ш.]. Ви маєте рацію, що це заслання, хоч і добровільне. Має рацію і Івченко, коли пише, що, мовляв, не купуй хату, а купуй сусіда. Але, здається, вже нема вороття. Хіба який щасливий випадок. Але звіти я вже не поїду до Америки як діпі. Тоді вже тільки власним коштом і на загальних засадах. А це теж непросто. Взагалі, з погляду майбутнього це дика авантюра (блакитна). Побачимо, чим закінчиться. Зате оригінально. Не так, як усі.

Самчук сидить на міліні. З Гладуном, здається, посварився. Жінку послав на фабрику, а сам... не пише, тільки репрезентує на всяких всеторонтійських зборах літературу і пише якісь статті до “Свободи”, за які дістає кишенькові гроші. Одне слово, повний провал. “Хтось один” у нього був Ревай. З цього тоді нічого не вийшло і вийти не могло. Про статтю Крупницького і про Вашу участь в її постанні я йому писав. Тепер від нього давно нічого не маю: певно сердиться на мене, що я йому просто написав, що до Канади не поїду, що жити з укр[аїнської] еміграції і жебранини не хочю і т. п.

Писатиму Багрянному про своє сочиненіє, напишу і про Вашу брошуру. Вожді мають свої примхи, зокрема люблять прошенія на височайшеє ім'я. Може, і подіє?

Німецьку доповідь все таки краще коли б Ви зробили. Кошелівець трохи пейзажистий² для цього, і потім їх абсолютно не цікавлять літературні теми, а тільки політичні, релігійні і історичні. Зрештою, про це Вам писатиме моя шановна сусідка.

Це дуже добре, що Ваші списки набрали реального вигляду. Тільки Ви повинні, передаючи їх, зажадати від Куб[ішовича] гроші на бочку. З ними тільки так треба говорити. І не надійтеся на його благородство [закінчення листа відсутнє. – Т. Ш.].

Підготовка текстів і коментарі
Тетяни Шестопалової та Олександра Брайка
м. Луганськ

Отримано 26 жовтня 2012 р.

¹ М. Яшек – співавтор книжки “Десять років української літератури (1917–1927)” (1928), у першому томі якої представлено бібліографічні довідки про майже півтори тисячі українських письменників, що діяли в це десятиліття.

² Фальшивий.